

DR. FEDOR ANETT*

Amit a pótmagánvádról tudni érdemes –

Recenzió Fázsi László:

*A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban*¹ című monográfiájáról

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénnyel (Be.) ismét bevezetett pótmagánvád intézménye meglehetősen nehezen találta/találja meg helyét büntető eljárásjogunk rendszerében és az ítélkezési gyakorlatban egyaránt. Ennek egyik oka nyilván az, hogy a jogászok többsége számára a pótmagánvád új jogintézményként került bevezetésre. Ez azonban csak az egyik ok lehet, hiszen a Be. koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) számú Kormányhatározat elfogadása óta közel két évtized telt el, tizenöt éve elfogadott jogintézmény a pótmagánvád, egy évtizede pedig a gyakorlatban is alkalmazzuk. Új jogintézményről tehát ma már a pótmagánvád ismételt bevezetése óta eltelt idő tükrében sem beszélhetünk, annál is inkább, mert már napirenden van a következő büntetőeljárás törvény koncepciójának elfogadása. Ennek ellenére a pótmagánvád láthatólag még mindig nem találta meg a helyét a jogrendszerben és a jogászai gondolkodásban sem. Ezt pedig csak az elméleti és gyakorlati szakemberek számára is jól használható jogi szakirodalom hiányával lehet magyarázni. Ezt azt űrt pótolja a pótmagánvád monografikus feldolgozására először vállalkozó Fázsi László könyve, amely azonban nem csupán az elsőbbség okán, hanem műfajteremtő jelentőségénél fogva is kitüntetett figyelmet érdemel.

1.

A mű szerkezete

A könyvet kezébe vevő olvasó első élményét a mű fezsés és logikus szerkezete adja, aminek köszönhetően már a tartalomjegyzék alapján bepillantást nyerünk a szerző gondolatvilágába, hiszen a monográfia a követ-

kező fejezetekre tagozódik: 1. Epilógus, 2. Történeti visszatekintés, 3. A Bünvádi perrendtartás pótmagánvadra vonatkozó szabályai, 4. Az eltörléstől az ismételt bevezetésig, 5. A büntető eljárási törvény pótmagánvadra vonatkozó szabályai, 6. A pótmagánvád a bírói gyakorlatban, 7. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei helyzetkép, 8. Kitekintés Európába, 9. A pótmagánvád jövője, 10. Epilógus. A könyv tehát a történelmi gyökerektől a jogintézmény lehetséges jövőjének felvázolásáig vezeti el az olvasót. A szerkezeti tagolás legnagyobb erényének

azonban az tekinthető, hogy az egységes logikai rendszert alkotó fejezeteknek önálló érvényük is van, miután teljes képet adnak a jogintézményről a szerző által vizsgált aspektusból. Ennek köszönhetően az egyes fejezetek akár egymástól függetlenül is tanulmányozhatók, amire persze az olvasó csak akkor jön rá, ha végig olvasta a 330 oldalnyi terjedelmű művet.

2.

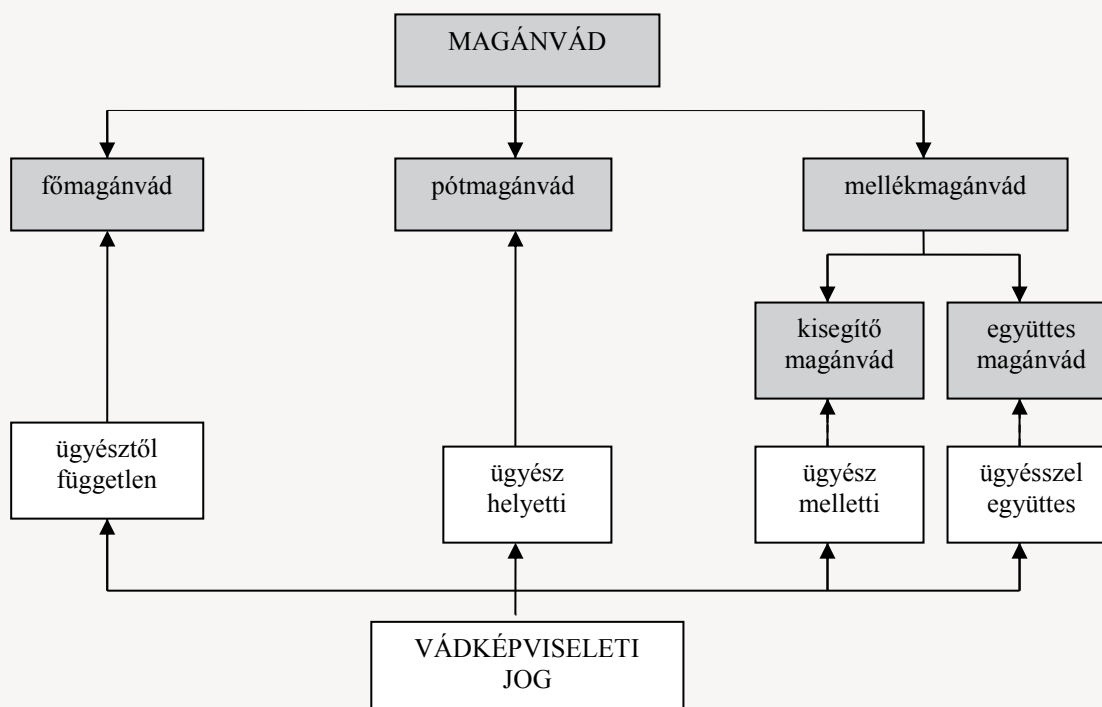
A didaktika dicsérete

Az viszont már a monográfiába belelapozva is feltűnik, hogy a szerző szokatlanul nagy figyelmet fordított a didaktikai szempontokra is kutatási témájának feldolgozásakor. A szövegben ugyanis 18 ábrát és 14 táblázatot találunk. Az előbbieket nagymértékben megkönnyítik a szerző által vizsgált kérdések összefüggéseinek megértését, aminek köszönhetően még az 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel elfogadott Bünvádi perrendtartás (Bp.) által a mainál jóval bonyolultabb módon szabályozott bünvádi perrendszere is magától értődvővé válik az olvasó számára, mint ahogy a szerző vizsgálódásának kiindulópontját jelentő magánvád alfajának áttekintése például az 1. számú ábra segítségével.

A táblázatok pedig a joggyakorlat számszerűsíthető adatai közötti eligazodást és az összevetéseket könnyítik meg az olvasó számára. A monográfia egyik műfajteremtő újdonságaként tehát az a plaszticitásra törekvés emelhető ki, amely még egyáltalán nem jellemzi jogi szakirodalmunkat, noha ennek technikai feltételei ma már adóttak, az eljárási struktúrák és folyamatok ábrázolásának didaktikai jelentősége pedig vitathatatlan.

* bírő, Mátészalkai Járásbíróság

¹ Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola és a Patrocínium Kiadó, Budapest, 2013

1. számú ábra

 A magánvád formái és viszonyuk az ügyész szerepéhez²

3. A történelmi megközelítés

Legalább ilyen jelentőségű további erénye azonban a monográfiának az is, hogy a szerző a téma tudományos igényű feldolgozásánál természetes történeti módszer alkalmazásakor jóval túlmegegy a pótmagánvád hatályos szabályozásának jogtörténeti előzményét jelentő Bp. tematikus rendelkezéseinek bemutatásán, hiszen ezeket a korabeli bünvádi per rendszerébe ágyazottan teszi vizsgálat tárgyává, ami a könyv további részeinek tükrében a két eljárási modell működésének dinamikáját is összehasonlíthatóvá teszi, rávilágítva ezáltal a kétféle szabályozás filozófiájának különbözőségére. A bünvádi per ilyen részletességű (33 oldalnyi terjedelmű) bemutatása tehát semmiképpen nem tekinthető öncélú vállalkozásnak a szerző részéről, már csak azért sem, mert nehezen lehetne vitába szállni azon álláspontjával, amely szerint „110 évvel a hatálybalépése után, nyugodtan kijelenthetjük, hogy számunkra a büntető eljárásjogunk fejlődésének vitathatatlanul legfontosabb mérföldkövét jelentő Bp. ma már a jogi kultúránk olyan tradicionális értékét jelenti, amelynek figyelembevétele korunk jogalkotóitól is elvárható.”³

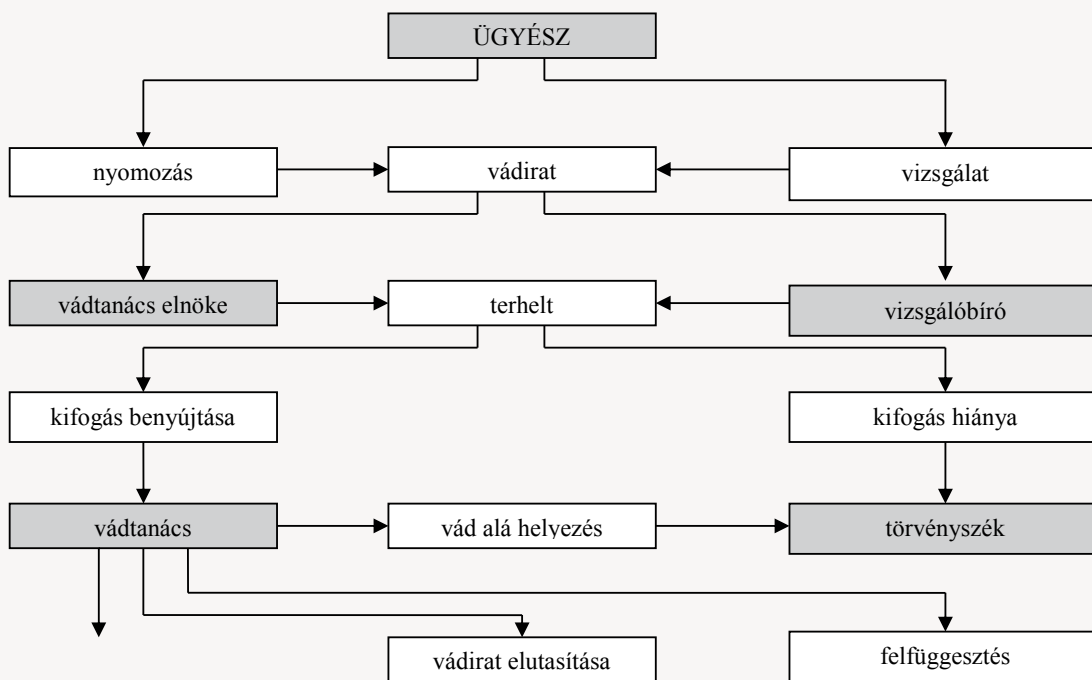
S ehhez képest még ma is meglehetősen csekély figyelmet kap a Bp. a jogászképzésünkben. Fázsi László műve pedig némileg ezt az űrt is kitöltheti, amire a szerző már jelzett didaktikai módszere nyilvánvalóan alkalmassá teszi. Erre szolgálhat például a következő két ábra kiemelése, amelyek a Be. tükrében nem értelmezhető folyamatokat szemléltetnek.

A monográfiának a Bp. rendszerével foglalkozó fejezete azonban kétségtelenül a pótmagánvád intézményére vonatkozó ismereteink elméleti megalapozását, illetőleg a hatályos szabályozás jobbítását segítheti elő. A pótmagánvád eltörlésétől az ismételt bevezetéséig tartó folyamatot bemutató következő (még mindig történeti jellegű) fejezet viszont már a gyakorló jogász számára is okvetlenül érdekes, miután a szerző ezen keresztül teszi nyilvánvalóvá, hogy miért volt törvényszerű a pótmagánvád 1954. augusztus 1. napjával bekövetkezett megszüntetése, miután ebből is következik a jogintézmény ismételt bevetésének indokoltsága, amire már csak azért is indokolt felhívni a figyelmet, mert sok jogász meglehetősen szkeptikusan fogadta jogfejlődésünk ilyen alakulását. (A szerző a könyv további részében utal is arra a konkrét bírói véleményre, amely szerint „a pótmagánvád új és zavaró jogintézmény”.⁴)

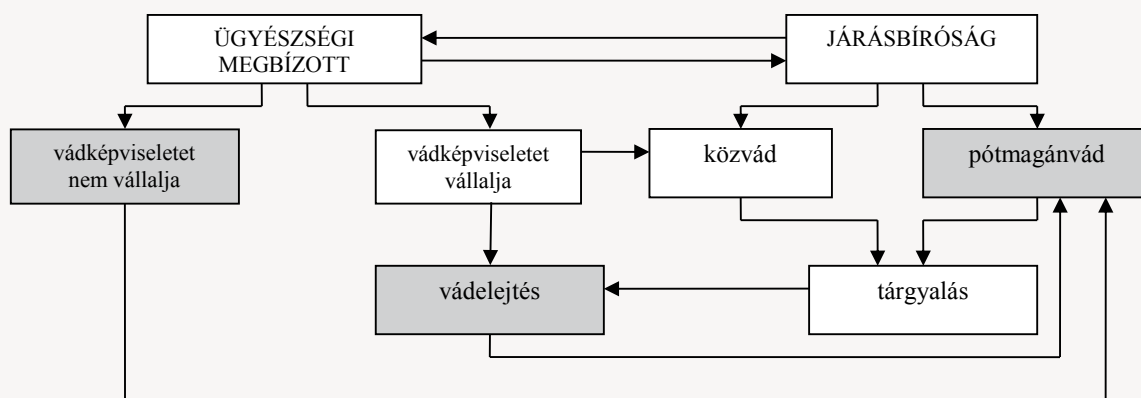
² Fázsi 26. oldal.

³ Fázsi 80. oldal (Megjegyzendő, hogy a monográfia 2011-ben készült.).

⁴ Fázsi 234. oldal.

2. számú ábra
A vád alá helyezés folyamata⁵

3. számú ábra
A pótmagánvád esetei a bíróság előtt⁶

4. A szabályozás struktúrája

A gyakorló jogászt azonban elsősorban nyilván a hatályos szabályozás és ennek alkalmazása érdekli, amivel a szerző a monográfia 5–7. fejezeteiben foglalkozik. Tegyük azonban hozzá, hogy a szerző a tételes rendelkezésekkel és a gyakorlati kérdésekkel is olyan tudományos igényességgel foglalkozik, amelynek köszönhetően a jogtudomány és a jogalkotás számára egyaránt értékes eredményekkel szolgál a monográfia. Ezek közé tartozik mindenképp a külön eljárásokról szóló szabályozás indoklásának levezetése és komplex bemutatása, amelynek eredményeként arra a meglepő megállapításra juthatunk, hogy a Be. jogtechnikai megoldásával a jogtudomány jeles képviselői

sem értenek egyet (mint ahogy a monográfia további részéből kitűnően a gyakorló jogászok sem⁷). Ennek ellenére a hatályos szabályozás jelenleg is átláthatatlan, amiből következően a szerző remélhetőleg már pusztán e problémakör körüljárásával is elő tudta mozdítani a gyakorlatban is hatékonyan alkalmazható, koherens eljárási rendszer szükségének elfogadását. A szerző javaslatának előremutató jellegét pedig ma már az is jelzi, hogy az Országos Bírósági Hivatal elnökének az új büntetőeljárás törvény koncepciójának tervezetere vonatkozó észrevétele szerint: „Külön eljárásokról kell szabályozni a magánvád mellett a pótmagánvádas eljárást, amely a sértetti jogok érvényesülését biztosító jogintézmény.”⁸

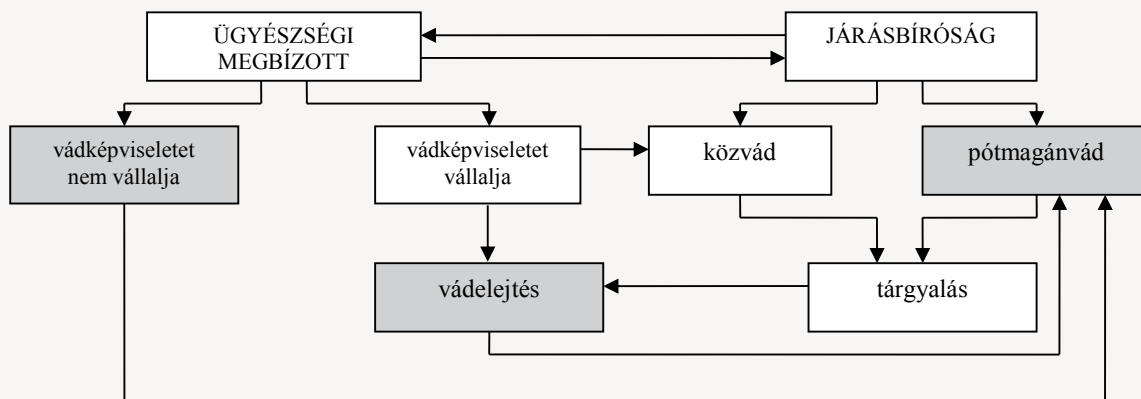
⁵ Fázsi 55. oldal.
⁶ Fázsi 60. oldal.

⁷ Lásd Fázsi 200. oldal.
⁸ 30237-32/2013. OBH Előterjesztés az új büntetőeljárás törvény koncepciójáról szóló kormányhatározat tervezetéhez 6. oldal.
Forrás: http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/birosagi_hirek/obhe_atirat_be_koncepciorol.pdf Letöltés ideje: 2013. december 17.

5. A sértetti szerep kör problémája

Szabályozásának technikája mellett a pótmagánvádas eljárás másik neuralkikus pontját a sértett fogalmának

kérdése jelenti, ami pusztán abból is lemérhető, hogy Fázsi László 15 oldalt szentel könyvében pusztán a jogelméleti vonatkozásainak vizsgálatára, s ennek során „tanáros pedantériával” itt is „kályhától” indulva, hiszen először is áttekinti a sértett lehetséges eljárási pozícióit, amelynek szemléltetésével ehelyütt sem maradósa az olvasónak.

4. számú ábra

A sértett speciális pozícióinak vázlata⁹

A sértett fogalmának kérdéskörével foglalkozó oknyomozásának eredményeként pedig egészen meglepő következtetésre jut a szerző, amikor a jogi szakirodalom ama konzekvens megállapításának helytállóságát vizsgálja, amely szerint a törvényi definíció a jogtudomány által elfogadott meghatározásnak felel meg. A szerző ugyanis a témával foglalkozó publikációk áttekintésének eredményeként arra a következtetésre jut, hogy „a sértett fogalmának ma is hatályos meghatározása lényegileg a XIX. századi jogtudomány definíciójának elfogadását jelenti”¹⁰, amelynek hiányosságai a pótmagánvád ismételt bevezetésének következtében váltak nyilvánvalóvá, hiszen az ebből fakadó problémák számtalan határozatban visszaköszönnek, amire Fázsi László a következő megoldással szolgál: „A sértett az a természetes avagy jogi személy, akinek vagy amelynek a bűncselekmény az annak büntetendővé nyilvánításával védett jogát közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.”¹¹

6. A tételes rendelkezések elemzése

A továbbiakban a monográfia 5. fejezetében a szerző a Be. pótmagánvádlóra, illetőleg pótmagánvádas eljárásra vonatkozó minden egyes rendelkezését elemzi és értékeli, így foglalkozik a jogutódlás, a jogi képviselő kérdéseivel, a vádképviselő átvételének korlátaival, a jogi személlyel szembeni fellépés kizártságával,

valamint a legalitás és az opportunitás problémájával, majd rátér a vádképviselő átvételének eseteire, ezt követően pedig a sértett értesítésének módozataival, a vádindítvánnyal, ennek benyújtásával, elfogadásának és elutasításának kérdéskörével, a pótmagánvádló jogosítványával, végül a mentességet élvező személyek esetében felmerülő problémákkal.

Ezek tükrében a szerző feldolgozási módszerének legszembeűnőbb sajátosságaként az emelhető ki, hogy az önmagukban véve nemegyszer logikusnak tűnő rendelkezéseket mindig a Be. egész rendszerébe ágyazottan, gyakorlati alkalmazásuk nyilvánvaló vagy lehetséges összefüggéseire is figyelemmel vizsgálja, aminek eredményeként meggyőző érveléssel mutat rá a szabályozás következtelenségeire, némely szabály esetében pedig az alkalmazhatatlanságára. Ennek egyik példája a közvadás bűncselekmény hiányában való vádátvétel kérdéseinek vizsgálata, amelynek körében a szerző szerint: „Az egyik figyelmet érdemlő jellegzetességet az jelenti, hogy a Be. 53. § (1) bekezdés d) pontjának első fordulata szerinti eseteit a Be. külön rendelkezés keretében sehol nem határozza meg, noha ennek hiányában éppen e törvényhely bevezető rendelkezéséből következően (...) a pótmagánvádló fellépésére nem kerülhet sor. (...) Ilyen rendelkezést azonban (...) nem találunk, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy ilyen esetben tulajdonképpen nem engedi meg a pótmagánvádló fellépését, az 53. § (1) bekezdés d) pontjának első fordulatában foglaltak ellenére sem. A továbbiakból az is ki fog derülni, hogy ilyenkor a sértettnek gyakorlati lehetősége sincs a vádképviselőnek átvételére.”¹²

⁹ Fázsi 92. oldal.

¹⁰ Fázsi 96. oldal.

¹¹ Fázsi 261. oldal.

¹² Fázsi 139. oldal.

7. A bírói gyakorlat kritikája

A szerző nem kevésbé kritikus szemmel vizsgálja azonban a bírói gyakorlat alakulását sem, amelynek feldolgozása során ugyancsak sajátos módszert választott akkor, amikor egymástól függetlenül három aspektusból vizsgálja az előzőekben általa elemzett szabályok alkalmazását, amivel jelentősen megkönnyíti forrásanyagának áttekinthetőségét az olvasó számára is. Ennek keretében a szerző külön foglalkozik a Bírószabályzatokban közzétett jogértelmezési kérdésekkel foglalkozó döntésekkel és kollégiumi véleményekkel, illetőleg az országos, valamint az általa végzett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vizsgálat eredményének feldolgozásával.

A joggyakorlat kritikai elemzésének eredményeként tett megállapítások ismertetése nyilván túllépné a recenzió kereteit, ezért ehelyütt csupán annak kiemelésére kell szorítkozni, amikor a szerző a legélesebb kritikáját fogalmazza meg a Legfelsőbb Bíróság jogértelmező tevékenységével összefüggésben, miután leginkább talán ez tükrözi a bírói mentalitásának lényegét. A Legfelsőbb Bíróság Bfv. III. 69/2009. számú határozatának indoklásában kifejtett jogértelmezéssel szemben ugyanis a szerző szerint: „A büntetőügyek legalább felét kitevő vagyoni elhárítási bűncselekmények zömét (...) éppen az jellemzi, hogy »egyszerűen« vagyoni kárt okoznak a sértetteknek, ami önmagában véve megalapozza a vádképviselet átvételéhez való jogukat, ha ennek egyéb feltételei is fennállnak. Bűncselekmény elkövetése esetén pedig a büntetőjogi fellépés indokoltságának megítélése szempontjából egyáltalán nem lehet jelentőséget tulajdonítani annak a kérdésnek, hogy kinek milyen érdeke fűződik az elkövető felelősségre vonásához, mivel a fogalmi ismérvtől jelentő társadalomra veszélyességére tekintettel ez nyilvánvalóan közérdek, az okozott sérelem jellegétől és a sértett személyétől függetlenül. (...) Mindebből következően a Legfelsőbb Bíróság megítélésem szerint rossz irányba tévedt, amikor a sértett fogalmának törvényi meghatározásából adódó anomáliákat olyan érveléssel igyekezett kiküszöbölni, amely éppen a pótmagánvád intézményének a lényegét hagyja figyelmen kívül, mert a sértett pótmagánvádlóként az egyébként közvádra üldözendő bűncselekmény miatt is a magánvádját képviseli, amely jogának érvényesíthetőségét nem a bíróság megítélésére, hanem az ő belátására bízta a törvény, ha annak a jogalkotó által meghatározott feltételei egyébként fennállnak, aminek figyelembevételétől szerintem nem tekinthetünk el.”¹³

8. A bírói mentalitás szerepe

Ez az idézet is jelzi, hogy a szerző mindvégig a gyakorló bíró szemszögéből szemléli témáját, függetlenül attól, hogy éppen milyen megközelítésben vizsgálja a jogintézményt, ami külön figyelmet érdemlő sajátos-

sága a monográfiának, hiszen ennek köszönhetően a könyv végére érve még a szkeptikus olvasóját is meggyőzheti a pótmagánvád XXI. századi létjogosultságáról. Ez pedig aligha lenne elérhető, ha nem hatná át a szerző szinte minden egyes gondolatát az ítélkező bíró elhivatottsága és igazságkereső szenvedélye, ami hitellessé teszi a kritikus, nemegyszer kifejezetten önkritikus megállapítását is, különösen annak köszönhetően, hogy Fázsi László nem csupán analizálja és kritizálja a jogalkotás és jogalkalmazás problémáit, hanem minden esetben megoldással is szolgál ezekre. Mind ennek pedig a szerző aspektusában filozófiai jelentősége is van, hiszen álláspontjának lényege szerint, amennyiben a büntetőigény érvényesítését kizáró állam polgára elvárásának nem tud megfelelni a bűnüldöző szervek tevékenységének eredménytelensége következtében, úgy ilyen esetben biztosítani kell számára annak lehetőségét, hogy sérelmével közvetlenül bírósághoz fordulhasson, aminek indokoltságát számos konkrét esettel dokumentálja. Ennek ellenére a bíró szerző szimpatikus álláspontja szerint másodlagos kérdés, „hogy a téves ügyészi döntések mire vezethetők vissza, mert ezekben az esetekben nyilván nem szükségképpen az ügyészek és a bírók szakmai felkészültségének vagy lelkiismeretességének ilyen jelentős különbségéről, hanem elsősorban a bírósági eljárás jellegéből következő erősebb garanciák érvényesülésének eredményéről van szó.”¹⁴

9. Egy záró gondolat

Éppen ezért a jogintézmény létjogosultsága aligha kérdőjelezhető meg Fázsi László monográfiája tükrében, amelynek elolvasása után nehezen lehetne nem egyet érteni a szerzővel abban, hogy „a pótmagánvád a sértett szempontjából a legfontosabb garanciális jelentőségű intézménye büntetőeljárás jogunknak, hiszen ez az egyedüli eszköz, amely biztosítja számára a közvetlen bírósághoz fordulás lehetőségét, ha meggyőződése szerint nem megfelelően foglalkoznak ügyével a hatóságok. [...] A pótmagánvád gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai pedig azt is igazolják, hogy ilyenfajta bírói kontrollra – az ügyészség közjogi státusától függetlenül – ma is szükség van, hiszen ennek eredményeként a bíróság nemegyszer súlyos bűncselekmények elkövetése miatt is megállapította olyan vádlottak bűnösségét, akiknek a felelősségre vonására az ügyészség nem látott okot vagy alapot.”¹⁵ A szerző jobbító szándékú, a törvényszövegtől elvárható pontossággal és koherenciával megfogalmazott részletes javaslatai azonban az új büntetőeljárás törvény megalkotásakor hasznosulhatnak igazán. Ennek napirendre kerüléséig pedig a monográfia azoknak ajánlható, akik egy könyvből szeretnének tájékozódni mindarról, amit a pótmagánvádról tudni érdemes, mert Fázsi László könyvében minden megtalálható. ■

¹³ Fázsi 170. oldal.

¹⁴ Fázsi 277. oldal.

¹⁵ Fázsi 276. oldal.